

הַרְבֵּי מַבְרָךְ

מאת

היינריך היינה

I

למטה מִיְהוּבֵל-הַרְיֵנוֹס, במקום שחופיו של הנהר מאבדים את הבעתם הצוחקת, ההרים והסלעים בחורבות-מצודותיהם ההרפתקניות נִבְטֵים בְּמְרִייתָר, וְשָׁגַב יוֹתֵר פְּרָאֵי ורְצִינֵי מִתְנַשֵּׂא אֶל-עַל, — שֶׁם שׁוֹכֵנֵת, כְּאֵגֶדֶת-אֵימִים מִימִים קְדֻמוֹנִים, הָעִיר בְּכַרְךְ הַקּוֹדֶרֶת וְעֵתִיקֵת-הַיָּמִים. לֹא תִמִּיד הִיוּ מוֹכוֹת-שְׂאֵפָה וּמִטוֹת לִנְפוֹל כֹּל-כֵּךְ חוֹמוֹת אֵלוֹ עִם גַּמְלוֹנֵי-גְּגוֹתֶיהֶן מִחוֹסְרֵי-הַשָּׁנִים וּמִגְדֻלוֹנֵי-הַצּוֹפִים הָאֲטוּמִים, שֶׁבְחֹרְיָהֶם שׁוֹרֵקֵת הַרוּחַ וּמִקְנָנִים הָאֲנֻקּוֹרִים; בְּסַמְטָאוֹת-חֶמֶר דְּלוֹת וּמְכוּעֵרוֹת אֵלוֹ, שֶׁנִּרְאוֹת מִבְּעַד לְשַׁעַר הַפְּרוּץ, לֹא תִמִּיד שֶׁלְטָה אוֹתָהּ דְּמָמָה שׁוֹמֵמָה, שֶׁמוֹפֶרֶת רַק מִזְמָן לִזְמָן עַל-יַדֵּי תִינּוֹקוֹת פּוֹעֵים, נְשִׁים צוֹוּחוֹת וּפְרוֹת גּוֹעוֹת. חוֹמוֹת אֵלוֹ הִיוּ לִפְנֵים גְּאוֹת וְאֵדִירוֹת, וּבְסַמְטָאוֹת אֵלוֹ הָיוּ חַיִּים רַעֲנָנִים, חַיֵּי-דְרוֹר, שֶׁלְטוֹן וְתַפְאֶרֶת, עוֹנֵג וְסָבֵל, הַרְבֵּה אֶהְבָּה וְהַרְבֵּה שֶׁנָּאָה. בְּכַרְךְ הִיתָה שִׁיכַת לִפְנֵים לְאוֹתָן עֵרִי-שְׂדֵה, שֶׁנִּסְדּוּ עַל-יַדֵּי הַרוֹמִיִּים בְּזִמְנֵי-שֶׁלְטוֹנָם עַל שֶׁפֶת-הַרְיֵנוֹס וְהַתּוֹשְׁבִים — אִם גַּם הַזְּמָנִים שֶׁבָּאוּ הִיוּ סוֹעֵרִים מְאֹד, וְאִם גַּם נִכְנְסוּ אַחֲרֵי-כֵךְ תַּחַת שֶׁלְטוֹנָם שֶׁל הַהוֹיֵטְלִיטְשְׁטֵיפְנִים, וְלִסּוֹף — שֶׁל הוֹיֵטְלִיטְשְׁבְּאַכִּים, אֶף-עַל-פִּי-כֵן יָדְעוּ לְשִׁמּוֹר עַל זְכוּיֹתֵיהֶם, זְכוּיֹת שֶׁל צָבוֹר חֲפְשֵׁי לְמִדֵּי. צָבוֹר זֶה הִיָּה מוֹרְכָב מִבְּרִית שֶׁל אֵיגוּדִים אַחֲדִים, בִּינֵיהֶם — הַהִתְאֻדוּיֹת שֶׁל הָאֲזֻרְחִים-הָאֲצִילִים הוֹתִיקִים וְאֵגוּדוֹת-הָאוֹמֵנִים, שֶׁחֲזְרוּ וְנִסְתַּנְּפוּ לִפֵּי אוֹמְנוּיֹתֵיהֶן הַשּׁוֹנוֹת, שֶׁנִּלְחַמוּ זֶה בְּזֶה בְּעַד שֶׁלְטוֹן-יָחִיד. וְכֵךְ עִמְדוּ כּוֹלָם מְלוֹכְדִים כִּלְפֵי חוּץ, לְשֵׁם הַתְּגוֹנְנוֹת וְהַתְּנַפְלוֹת, בְּפָנֵי הָאֲצִילִים-הַחֲמֻסָּנִים שֶׁבְּשִׁכְנוֹתָם, אֲבָל כִּלְפֵי פָנִים — נִשְׂאָרוּ בְּמִצַּב שֶׁל פִּירוּד מִתְמִיד, מִחֲמַת נִיגוּדֵי-הָאֵינְטֵרְסִים; וּמִשׁוֹם כֵּךְ הִיָּה שִׁיתוּף-הַחַיִּים בִּינֵיהֶם מוֹעֵט, אֵי-הָאֵמוֹן — מְרֻבָּה, וְלַעֲתִים קְרוֹבוֹת אִירְעוּ אֶפִּילוֹ הַתְּנַגְּשׁוּיֹת מִמֶּשֶׁ. מִתּוֹךְ סַעֲרַת-הַתְּאוּוֹת, הַנְּצִיב הַשְּׁלִיט שָׁכַן בְּמִצּוּדָה הַנְּשֵׂאָה, סֶאֱרָק, וְהִיָּה נוֹפֵל עֲלֵיהֶם מִמְרוֹמִים בְּטִיסָה אַחַת, כִּהְגֵץ שֶׁלוֹ, בְּשַׁעַר שֶׁקְּרָאוּ לוֹ, וְלַפְעָמִים — גַּם בְּלִתֵּי-קְרוֹא. הַכְּהוֹנָה

שלטה במחשכים על-ידי החשכת-הרוח. הקבוץ המבודד ביותר, חדל-האונים ביותר, שמעט-מעט נשדרו ממנו הזכויות האזרחיות, היתה העדה היהודית הקטנה, שנשתקעה בבכרך עוד בימי-הרומיים, ושאספה לתוכה אחר-כך, בימי רדיפת-היהודים הגדולה, חבורות שלמות של אחים-פליטים.

רדיפת-היהודים הגדולה התחילה עם מסעי-הצלב והשתוללה בזעם מיוחד סמוך לאמצעה של המאה הי"ד, בסוף המגפה הגדולה, שפרצה, ככל אסון צבורי גדול אחר, באשמתם של היהודים, כביכול, משום שהיו טוענים ואומרים, שהיהודים הם הם שהביאו בקללותיהם את תשפוכת-זעמו של האלהים והרעילו את הבארות בעזרת-המצורעים. האספסוף המשוסה, ביחוד — להקות-המתגודדים, גברים ונשים ערומים למחצה, שהיו מצליפים על בשרם לשם סיגופים ושרים שיר מטורף לכבוד מרים הקדושה, עברו במחוז-הרינוס ובשאר הערים של גרמניה הדרומית, רצחו אז הרבה אלפים יהודים, או שעינו אותם, או שהטבילו אותם מאונס. האשמה אחרת, שעלתה להם עוד בזמן קדום יותר, במשך כל ימי-הביניים עד לתחילת-המאה הקודמת, בהרבה דם וחרדה, — היתה המעשיה הטפשית, שבכרוניקות ובאגדות היא חוזרת ונשנית עד לידי בחילה. שהיהודים גונבים, כביכול, "לחם-קודש" (הוֹסְטֵיָה) ודוקרים אותו בסכינים עד שהדם שותת ממנו, ושכחג-הפסח שלהם הם שוחטים ילדים נוצרים, כדי להשתמש בדמם לצרכי-עבודת-האלהים, שהם עורכים בלילה. היהודים, שהיו שנואים למדי בגלל אמונתם, עָשְׂרָם ופנקסי-החובות שלהם, נמצאו באותו יום-חג לגמרים בידי-אויביהם, שיכלו להמיט עליהם אבדון בקלות יתרה על-ידי מה שהיו מפיצים שמועה על רצח-ילדים שכזה, ואפשר, שהיו מבריחים אפילו בגניבה גופת-ילד מגואלת בדם לביתו המגודה של יהודי ומתנפלים בלילה על משפחת-היהודים בשעת תפלתה; ואז היו רוצחים שם, שודדים וכופים לשמד, ונסים גדולים נתרצחו על-ידי התינוק המת שנמצא, ושהכנסייה היתה מעלה אותו לבסוף למדרגת-קדוש. סְאָנְקְט־וֹרְנֶר הוא קדוש שכזה, ולכבודו נוסדה בְּנֹזֶל העליונה אותה פְּמֵרוֹת נפלאה, שהיא כיום אחת מן החורבות היפות ביותר שעל יד הרינוס, ושמעוררת בנו התפעלות מרובה מאד בתפארת הגוטית של חלונותיה הארוכים, מחודדי-הקשתות, בעמודיה המתנשאים בגאון ובפתוחי-האבן שלה, כשאנו עוברים על פניה ביום-קיץ עליו-ירק ואין אנו יודעים את מוצאה. לכבודו של קדוש זה הוקמו עוד שלש כנסיות גדולות על-יד הרינוס, ויהודים בלא מספר נרצחו או היו קרבן להתעללויות. הדבר קרה בשנת 1287, וגם בבכרך, שבה נבנתה אחת מכנסיות-סְאָנְקְט־וֹרְנֶר אלו, עברו אז על היהודים הרבה אסונות ותלאות. ואף-על-פי-כן, הרי מאז עברו מאתיים שנה והם לא נפגעו מהתפרצויות אלו של משובת-העם, אף-על-פי שנשארו תמיד שנואים למדי ותחת אימת-הסכנות.

אבל במידה שהשנאה לחצה עליהם מבחוץ, בה במידה נעשו חיי-הבית שלהם יותר ויותר לבביים ונפשיים, ובה במידה העמיקו החסידות ויראת-האלהים את שרשיהן בלבותיהם של יהודי-בכרך. למופת של אורח-חיים ישר בעיני ה' היה הרב של המקום, רבי אברהם, איש שעדיין היה צעיר, ואף-על-פי-כן יצאה תהילתו למרחקים מפני גדולתו בתורה. הוא נולד בעיר זו, ואביו, שכיהן בה אף הוא בתור רב, פקד עליו בצוואתו, שיקדיש את עצמו לאותו יעוד ושלא יצא מבכרך כל ימיו אלא אם כן יהא בזה משום פיקוח-נפש. צוואה זו וארון מלא ספרים יקרי-מציאות—זהו כל מה שהוריש לו אביו, שחי בדחקות ובלימוד הספרים הקדושים. אף-על-פי-כן היה ר' אברהם איש עשיר מאד: התחתן עם בתו היחידה של אחי-אביו המנוח, שעסק במסחר באבנים טובות, וירש את עשרו המרובה. ליצנים ערומים אחדים בקהילה רמזו, שהרבי נשא את אשתו לשם ממון, כביכול. אבל כל הנשים התנגדו להם וידעו לספר סיפורים מימים עברו, כיצד נתאהב הרבי בשרה — שמה האמתי היה שרה היפה — עוד קודם נסיעתו לספרד — וכיצד הוכרחה שרה להמתין שבע שנים עד שחזר הרבי מספרד, משום שארס אותה לו לאשה על-ידי טבעת-הקידושין נגד רצונו של אביה ואפילו נגד הסכמתה שלה; שהרי כל יהודי ויהודי יכול לארוס לו נערה יהודית לאשה חוקית אם יצליח לשים טבעת על אצבעה ולומר עם זה את המלים: "הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל!". כשהזכירו את ספרד, היו הליצנים הערומים מצטחקים באופן מיוחד; וזה אירע בודאי מחמת שמועה אחת בלתי-ברורה, שאמנם, ר' אברהם למד את התורה האלהית בבית-המדרש הגבוה בטולידה בשקידה מרובה, אבל חיקה גם את המנהגים הגוצריים וספג אל תוכו הלך-מחשבה חפשי, כאותם יהודים ספרדים, שעמדו אז על מדרגת-השכלה גבוהה עד מאד. אבל בפנים-נשמתם נתנו אותם ליצנים ערומים אֶמון מועט מאד באמתותה של השמועה המרומזת. כי אורח-חיו של הרבי, לאחר חזרתו מספרד, היה טהור מאד, ספוג יראת-אלהים ורצינות, הוא היה זהיר במצוה קלה כבְּחֻמְוָהּ והיה מקיים את המצוות לכל פרטי-פרטיהן. בכל יום ב' ויום ה' היה נוהג לצום, ורק בשבתות או בחגים אחרים היה אוכל בשר ושותה יין, יומו עבר עליו בתורה ובתפלה, כל היום היה מפרש את תורת-האלהים בחוג-תלמידיו, שפרסום-שמו משך אותם לבכרך, ובלילה היה מתבונן בכוכבי-השמים או בעיניה של שרה היפה. נישואיו של הרבי לא נתברכו בילדים; אף-על-פי-כן לא חסרו מסביב לו חיים ותנועה. הטרקלין הגדול בביתו, שנמצא סמוך לבנת הכנסת, היה פתוח לשימושה של כל העדה; כאן היו יוצאים ונכנסים בלא כל כרכורים, עורכים תפילות חטופות, או מביאים חדשות, או מתיעצים בשעת צרה כללית; כאן שיחקו הילדים בשבת בבוקר, בשעה שבבית-הכנסת הקריאו את פרשת-השבוע; כאן היו מתאספים בשעת חתונות והלויות, התקוטטו וחזרו ונתפייסו;

כאן היה מוצא הקפוי תנור חם, והרעב – שולחן ערוך. וחוץ מזה התנועע מסביב לרבי עוד המון קרובים, אחים ואחיות עם נשיהם וילדיהם, כמו-כן – הדודים והדודות המשותפים לו ולאשתו, – חבורה מסונפת, וכולם היו רואים את הרבי כראש המשפחה, היו נושאים ונותנים בביתו מבוקר ועד ערב, ובחגים הגדולים היו נוהגים לסעוד שם במסבה אחת. סעודות-משפחה משותפות כאלו בביתו של הרבי נתקיימו ביחוד בלילה-ה"סדר" של פסח, אותו חג עתיק-ימים ונפלא, שעד היום חוגגים אותו היהודים בכל העולם האור לחמשה-עשר בניסן¹ לזכר-עולם לשחרורם מעבדות-מצרים. וזהו סדר החגיגה:

משֶׁיֵרֵד הַלַּיְלָה מִדִּלְקַת עֶקְרַת-הַבַּיִת אֶת הַנְּרוֹת, פּוֹרֶשֶׁת אֶת הַמִּפָּה עַל הַשּׁוֹלְחָן, שֶׁמָּה שֶׁלֹּשׁ מִצּוֹת בְּאִמְצָעֵיהֶן, מִכֶּסֶה אוֹתָן בְּמִפְתֵּי וּמַעֲמֶדֶת עַל מְקוֹם מוֹרָם זֶה שֶׁשׁ קַעְרֵיּוֹת, שֶׁמְכִילוֹת מֵאֲכָלִים סְמָלִיִּים, וְהֵם – בִּיצָה, תֶּסֶה, חֹזֶרֶת, עֶצֶם שֶׁל כֶּבֶשׂ, וְתַעְרוֹבֵת חוֹמָה שֶׁל צִימוּקִים, קִנְמוֹן וְאֶגּוּזִים (חֵרוֹסֶת). אֵל שֶׁלְחָן זֶה יוֹשֵׁב אֲבִי-הַמִּשְׁפָּחָה עִם כָּל קְרוֹבָיו וְחֻבְרָיו וּמִקְרִיא לִפְנֵיהֶם מִתּוֹךְ סֵפֶר הַרְפָּתָקָנִי, שֶׁמְכֻנָּה "הַגְּדָה", וְשֶׁתְּכַנּוּ הוּא בְּלִיל מוֹזֵר מֵאֲגֻדוֹת-קְדוּמִים, מַעֲשֵׂי-נִסִּים מִמִּצְרַיִם, סְפוּרִים מוֹפְלָאִים, מִשָּׂא-וּמַתָּן שֶׁל הַלֶּכֶה, תְּפִילוֹת וְשִׁירֵי-חֵג. סְעוּדַת-עֶרֶב גְּדוֹלָה מוֹבְלָעֶת בְּתוֹךְ הַחֲגִיגָה, וְאֵפִילוּ בְּשַׁעַת-הַהִקְרָאָה טוֹעֵמִים מִשֶּׁהוּ מִן הַמֵּאֲכָלִים הַסְּמָלִיִּים בּוֹזְמִיִּים מִסוּיִימִים, וְכִמוּ כֵן אוֹכְלִים אִזּוֹ גַּם פְּרוֹסָה מִן הַמִּצָּה וְשׁוֹתִים אַרְבַּע כּוֹסוֹת יַיִן אָדוּם. אָפִיָּה שֶׁל חֲגִיגַת-עֶרֶב זֶה מֵלֵא עֲלִיזוֹת שְׁבִיגוֹן, שֶׁעֲשׂוּעִים שֶׁבְּכּוֹבֵד-רֵאשׁ וְרִזְיוֹת אֲגֻדִּית, וְהַלְחָן הַמְּסֻרָתִי, שֶׁבּוּ מִקְרִיא אֲבִי-הַמִּשְׁפָּחָה אֶת הַהֲגָדָה, וְהַשּׁוֹמְעִים עוֹנִים אַחֲרָיו לִפְרָקִים בְּמִקְהֵלָה, יֵשׁ לוֹ צִלְצוּל, שֶׁהוּא מֵלֵא לְבַבִּיּוֹת מְזַעְזַעַת כֹּל-כֶּךָ, מִיֵּשֶׁן וְאִמָּהֵי כֹל-כֶּךָ, וּבִיחַד עִם זֶה מַעֲרֹר וּמִמְרִיץ כֹּל-כֶּךָ, שֶׁאֵפִילוּ אוֹתָם יְהוּדִים, שֶׁפָּרְשׁוּ מִזְּמַן מֵאֲמוֹנַת-אֲבוֹתֵיהֶם וְרָדְפוּ אַחַר שְׂמֵחוֹת וְכַפּוּדִים נִכְרִיִּים, נַעֲשִׂים מְזוּעְזָעִים בְּמַעֲמֵי-נַפְשָׁם בְּשַׁעַת שְׁחֹדְרִים לְאֲזִנֵּיהֶם בְּמִקְרָה הַצִּלְלִים שֶׁל פֶּסַח, הַעֲתִיקִים וְהִידוּעִים הַיֵּטִב.

בְּאוֹלָם הַגְּדוֹל שֶׁבְּבֵיתוֹ יֵשֵׁב פַּעַם ר' אֲבֵרָהָם, וּבִיחַד עִם קְרוֹבָיו, תִּלְמִידָיו וְשֵׂאֵר-אוֹרְחָיו חֲגַג אֶת הַסֵּדֶר שֶׁל פֶּסַח. בְּאוֹלָם הַיֵּה הַכֹּל מִצּוֹחֶצָה, יוֹתֵר מִכִּפֵּי הַרְגִּיל; עַל הַשּׁוֹלְחָן הַיֵּה פְּרוּשָׁה מִפֶּת-מִשֵּׁי סְרוּגָה וְסוּגוֹנִית, שֶׁצִּיצִיּוֹת-הַזֹּהָב שֶׁלָּה יֵרְדוּ עַד הַקֶּרֶקֶע; בְּחִמִּימוֹת הַבְּהִיקוֹ הַצִּלְחָיוֹת עִם הַמֵּאֲכָלִים הַסְּמָלִיִּים, כְּמוֹ-כֵן הַגְּבִיעִים הַגְּבוּהִים וְהַמְּלָאִים יַיִן, שֶׁהֵיוּ חֵרוֹתִים עֲלֵיהֶם עֲנִינִים מִכְּתַבֵּי-הַקּוּדֶשׁ, מַעֲשֵׂה-צוּרָף; הַגְּבֵרִים יֵשְׁבוּ בְּגִלְמֹתֵיהֶם הַשְּׁחֹרוֹת וּבְכּוֹבְעֵיהֶם הַשְּׁחֹרִים וְהַשְּׁטוּחִים וְסִלְסוּלוֹת-צוּאֲרוֹנֵיהֶם הַצְּחוּרִים; הַנְּשִׂיִם – בְּשִׁמְלוֹתֵיהֶן הַנוֹצְצוֹת לְהַפְּלִיא, שֶׁעֲשׂוּיּוֹת מֵאֲרִיגֵי-לֹמְבָאֲרָדִיָּה, עָדוּ עַל רֵאשֵׁיהֶן וְצוּאֲרֵיהֶן אֶת תְּכֵשִׁיטֵי-זֶהָבֵן וּמְרַגְלִיּוֹתֵיהֶן; וּמְנוֹרַת-

(1) בְּמִקּוּר כְּתוּב בְּטַעוֹת: "אוֹר לְאַרְבַּעַת-עֶשְׂרֵי". הַמַּעֲרָכָה.

הכסף של שבת שפכה את אורה החגיגי מעל לפנייהם של הזקנים והצעירים, שהביעו חרדת-קודש וקורת-רוח. על כרים של קטיפה מצבע ארגמן, בכורסה, שהיתה גבוהה מחברותיה, הסב ר' אברהם. כפי שדורש המנהג, קרא ושר את ההגדה, והמקהלה המגוונת נצטרפה אליו או שענתה אחריו במקומות הדרושים, כדת. גם הרבי היה לבוש בבגד-החג השחור שלו, קוי-פניו העדינים, הקפדניים במקצת, היו רכים מכפי הרגיל, שפתיו חייכו מבעד לזקנו החום, כאילו רצו לספר הרבה דברים מרהיבים, ובעיניו צף מעין זכרון וניחוש של אושר. שרה היפה, שישבה אף היא על כורסת-קטיפה גבוהה לצדו, לא עדתה כלום מתכשיטיה, בתור בעלת-בית; רק בד-לבן עטף את גופה הזקוף ואת קלסתר-פניה הצנוע. קלסתר-פניה זה נגע עד הלב ביופי שלו, כמו שיש בכלל דבר-מה מיוחד, נוגע עד הלב, ביפין של היהודיות: הכרת האסון העמוק, הקלון המר והתלאות הנוראות, שעוברים על קרוביהן וידידיהן, פורשת על קוי-פניהן הנחמדים לבביות מלאת-סבל וחרדת-צפיה מלאת-אהבה, שמקסימות את לבותינו באופן מיוחד. כך ישבה הערב שרה היפה והסתכלה כל הזמן בעיניו של בעלה; מזמן לזמן עיינה גם בהגדה, שהיתה מונחת לפנייה, בספר-הגוילים היפה, שהיה כרוך זהב וקטיפה, ספר-מורשה עתיק, שיש עליו כתמי-יין נושנים מימות-אבי-אביה, ושבו נמצאות כמה תמונות מצויירות בנועזות ובשלל-צבעים, שהיתה מסתכלת בהן ברצון עוד כשהיתה ילדה קטנה, בליל-הפסח, ושהמחישו כל מיני ספורים תנ"כיים, כגון: כיצד אברהם אבינו מנפץ בפטישו את אלי-האבן של אביו; כיצד באים אליו המלאכים, כיצד מכה משה את המצרי, כיצד יושב פרעה על כסא-מלכותו ברוב-תפארת, כיצד אין הצפרדעים נותנות לו מנוחה אפילו על-ידי השולחן, וכיצד הוא טובע, ברוך השם, כיצד עוברים בני ישראל בזהירות את ים-סוף, כיצד הם עומדים פעורי-פה, הם וצאנם, פרותיהם ושווריהם לפני הר סיני, ואחר-כך, כיצד מנגן דוד, המלך החסיד, בכנורו, ולסוף, כיצד ירושלים עם מגדלותיה וגגות-מקדשה מזהרת בזהר-החמה...

כבר הוגשה הכוס השניה, הפנים והקולות נעשו צלולים יותר ויותר, והרבי קרא מן ההגדה את המלים הבאות, כשהוא אווזו בידו אחת מן המצות ומרים אותה מתוך ברכת-שלום עליזה: "הא לחמא עניא, די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים! כל דכפין ייתי וייכול! כל דצריך ייתי ויפסח! השתא הכא - לשנה הבאה בארעא דישראל! השתא עבדי - לשנה הבאה בני-חורין!"

כאן נפתחה דלת-הטרקלין, ושני אנשים גבוהים וחורים נכנסו, כשהם מעוטפים גלימות רחבות מאד, והאחד אמר: "שלום עליכם, אנו אחיכם לדת,

עוברי-אורח, וברצוננו לחוג עמכם את הסדר". והרבי ענה בחפזון ובידידות: "עליכם שלום, שבו על ידי". שני הנכרים ישבו מיד אל השולחן, והרבי המשיך בקריאתו. לפעמים, בשעה שהאחרים עוד לא הספיקו לגמור את קריאתם כמותו, היה זורק דברי-ליטוף כלפי אשתו, ואומר לה כשהוא מרמז לבדיחה העתיקה, שאבי-המשפחה היהודי הושב את עצמו בערב זה למלך: "שמחי, המלכה שלי!" – אבל היא היתה משיבה מתוך בת-צחוק שבצער: "הרי חסר לנו בן-המלך! – ובזה נתכוונה לבן-המשפחה, שהוא מצווה לשאול את אביו לפשר-החג, כפי שדורש כך פסוק אחד בהגדה. הרבי לא השיב כלום, רק הצביע על התמונה, שנפתחה זה עכשיו מתוך דפדוף בהגדה – שבה אפשר היה לראות ציור יפה, כיצד באים שלשת המלאכים אל אברהם לבשר לו, שיולד לו בן משרה אשתו, ושרה מציצה בינתיים בערמומיות של נשים מאחר פתח-האוהל, כדי להקשיב לשיחה. רמז קל זה שפך אודם משולש על לחייה של שרה היפה, היא עצמה את עיניה וחזרה והסתכלה בידידות בבעלה, שהוסיף להקריא בלחן את המעשיה הנפלאה על ר' יהושע, ר' אלעזר בן עזריה, ר' עקיבה ור' טרפון בבני-ברק, שהיו מספרים כל הלילה על יציאתם של בני-ישראל ממצרים, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם, שכבר האיר היום והגיע זמן קריאת-שמע של שחרית בבית-הכנסת.

בה בשעה ששרה היפה הקשיבה בחרדת-קודש והסתכלה בלא הפסק בבעלה, הרגישה, שפניו נקרשו פתאום מתוך עוית-זוועה, הדם אול מלחיו ומשפתיו, ועיניו נעשו לטושות פדלי-קרח – אבל כמעט בו ברגע ראתה, שקוי-פניו חזרו לשלותם ולחדותם הקודמת, שפתיו ולחיו חזרו והאדימו, עיניו התרוצצו הנה והנה באומץ – ולא עוד, אלא שאיזה מצב-רוח של שובבות, מוזר לגמרו, תקף את כולו. שרה היפה נבהלה, כמו שלא נבהלה מימיה, ורגש-זוועה פנימי עלה בה כשהוא מקפיא את דמה – פחות מחמת סימני הזוועה הקרושה, שראתה כהרף-עין על פני בעלה, משנבהלה מחמת חדותו אחר-כך, שעברה מעט-מעט להוללות. הרבי שמט בצחוק את כובעו מאוזן לאוזן, מרט וסלסל בדרך-ליצנות את פיאות-זקנו, שר את נוסח-ההגדה בניגון של פזמון-רחוב, וכשקמנה את המכות, שבאו על המצריים, בשעה שהטבילו כמה פעמים את האצבע בכוס המלאה וזרקו את טפת-היין על הקרקע, התיו הרבי יין אדום על הנערות הצעירות ביותר. והנה קמה תרעומת גדולה על סלסלות-הצואר שנתקלקלו ותרועת-צחוק. רגש-החרדה הלך ונתגבר בלבה של שרה למראה עליזות מתפרצת זו של בעלה, והסתכלה, כשהיא אחוזה חרדה שאין שם לה, ברחישה המזוממת של האנשים המוגהים באור מגוון, שכרסמו את המצות הדקות, או גמעו יין, או שפטפו זה עם זה, או ששרו בקול, מתוך קורת-רוח גמורה.

כאן הגיעה שעתה של ארוחת-הערב. כולם קמו ליטול את ידיהם, ושרה היפה הביאה את אגן-הרחיצה, אגן-הכסף הגדול, שהיה מקושט לתפארת בדמויות-זהב, מעשה-צורף, והחזיקה אותו לפני כל אחד ואחד מן האורחים, בה בשעה שנשפכו מים על ידיו. כשמילאה שרות זו גם לפני הרבי, קרץ לה הלה בעיניו בקריצה רבת-משמעות – והתגנב אל הדלת. שרה היפה הלכה בעקבותיו; הרבי אחז בבהילות בידי-אשתו, משך אותה בחזון דרך סימטאותיה האפלות של בכרך ויצא עמה במהירות מן השער לדרך-המלך, שמוליכה לאורך-הרינוס עד בִּינְגֵן.

היה אחד מאותם לילות-אביב, שהם, אמנם, פושרים למדי וזרועים-כוכבים, ואף-על-פי-כן הם ממלאים את הנפש חלחלה מוזרת. הפרחים נתנו ריח של גופות-מתים; כמו מתוך שמחה-לאיד, ועם זה מתוך צער פנימי, צייצו הצפרים. הירח זרק בערמומיות נגוהות צהובים מעל לזרם הרוחש וקולח באפלה; גושי-הסלעים הנשאים של החוף נראו כראשי-ענקים מתנועעים באיום; צופה-המגדל על מצודת-שְׁטְרַאָהְלָאָק תקע ניגון נוגה; ובינתיים צלצל בקולנות שקדנית פעמון-המתים של כנסית-סַאָנְקְט-וֹרְנֵר. שרה היפה נשאה בידה הימנית את אגן-הכסף, והרבי עוד הוסיף לאחוז בשמאלה, והיא חָשָה, שאצבעותיו קרות כקרח וזרועו רועדת; אבל היא הלכה אחריו מתוך שתיקה – אפשר, משום שהיתה רגילה מאז להשִׁמֵעַ לבעלה בעוורון ובלא לשאול שאלות, ואפשר, גם משום ששפתיה היו קמוצות מתוך חרדה פנימית.

מתחת למצודת זוֹנְק, מול לורֶךְ, במקום שנמצא הכפר הקטן נידְרֶרְהֵינְבַאָךְ, מתרומם סלע שטוח, שהוא תלוי בצורת-קשת מעל לחופו של הרינוס. ר' אברהם טפס ועלה עליו. הוא ואשתו, השקיף סביבו לכל הצדדים והרים את מבטו הקפוי אל הכוכבים. שרה היפה עמדה על-ידו כשהיא רועדת וקפויה מתוך חרדת-מות, והתבוננה בפניו החוורים, שהירח הגיה אותם באור-בלהות ושעברו בהם חליפות בפרפור-עוית מעין כאב, פחד, חרדת-קודש וזעם. אבל בשעה שהרבי חטף פתאם מידה את אגן-הכסף והשליך אותו, כשהוא מגלגלו בידו, אל תוך הרינוס, לא יכלה עוד לשאת את רגש-החרדה האכזרי, נפלה לרגליו של האיש מתוך קריאה: "שדי רב-חסד!" והשביעֵתו, שיגלה לה סוף-סוף את החידה.

הרבי, שכוח-הדיבור ניטל ממנו, הניע הרבה פעמים את שפתיו, בלא להוציא קול, ולסוף הוא קרא: "אַתְּ רוֹאָה את מלאך-המות? הוא מרחף שם למטה, מעל בכרך. אבל אנו נמלטנו מהרבו: יהי שם ה' מבורך! וספר בקול, שעוד רעד מתוך זועה עצורה: כיצד היה מִסֵּב מתוך מצב-רוח נפלא ומפזם את ההגדה – והנה פתאום הציץ תחת השולחן וראה שם גופת-ילד מגואלת בדם מוטלת לרגליו.

כאן הרגשתי—הוסיף הרבי—ששני האורחים שלנו, שאחרו לבוא, אינם מעדת-ישראל, אלא מקהלם של שכחי-האלהים, שהתיעצו ביניהם, להכניס בהחבא את הגופה המתה אל ביתנו, כדי להאשימנו ברצח-ילד ולשסות את העם לשדוד ולרצוח אותנו. אסור היה לי, שאתן אפשרות להרגיש, שהכרתי את המזימה האפלה: הרי על-ידי כן הייתי מחיש את אבדגִי, ורק הערמה הצילה את שנינו. יהי שם-ה' מבורך! אל תחרדי, שרה היפה; גם ידידנו וקרובינו ינצלו. רק לדמי צמאו בני-הבליעל; נמלטתי מהם, והם מסתפקים בכספי ובוזיבי. בואי עמי, שרה היפה, לארץ אחרת, נשאיר את האסון מאחרינו, וכדי שהאסון לא ירדוף אחרינו, זרקתי לו את רכושי האחרון, את אגן-הכסף, כפרת-נפשנו. אלהי-אבותינו לא יעזוב אותנו. בואי, נרד, את עייפה; שם למטה עומד ווילהלם השקט על-יד סירתו; הוא יעלה אותנו בזרם-הרינוס.

שרה היפה צנחה בלא קול, וכאילו נתפקקו אבריה, אל בין זרועותיו של הרבי. והוא נשא אותה לאט במורד-ההר אל החוף. כאן עמד ווילהלם השקט, נער חרש-אלם, אבל יפה עד להפליא, שהיה עוסק בדיוג, כדי לכלכל את אומנתו הזקנה, שְׁכָנְתוֹ של הרבי, ושהעמיד כאן את סירתו. אבל נדמה היה כאילו ניחש תיכף-ומיד את כיונתו של הרבי, יָתַר על כן — נראה הדבר, כאילו גם המתין לו בדיוק; מסביב לשפתיו הקמוצות התפשטה הבעה של השתתפות-בצער חביבה מאד, עיניו הגדולות והכחולות נחו מתוך עמקות רַב־משמעות על שרה היפה. והוא נשא אותה מתוך זהירות אל הסירה.

מבטו של הנער האלם עורר את שרה היפה משממונה. היא הרגישה פתאום, שכל מה שספר לה בעלה אינו חלום-שוא, וקילוּחִים של דמעות-תמרורים השתפכו על לחייה, שהיו עכשיו לבנות כהלבוש שעליה. והנה היא יְשְׁבָה באמצע-הסירה, פסל-שיש בוכה. על ידה ישבו בעלה ווילהלם השקט, וחתרו במשוטים בשקידה.

אפשר, שמחמת הלמות-המשוטים הַחֲדָגוּנִית, או מחמת נדנודה של הדוגית, או מחמת רִיח-הניחות, שנדף מאותם חופים הָרְרִיִים, שהחדוה גְדְלָה על-ידיהם, — אבל תמיד מתרחש הדבר, שאף האדם הָלוֹם-היגוֹן ביותר הולך ונרגע באופן מפליא בשעה שהוא שָׁט בליל-אביב בסירה קלה וגולש בקלות על פני זרם-הרינוס החביב, הבהיר. אכן אבא-רהינוס אינו יכול לסבול, שבניו יבכו; הוא משקיט את דמעותיהם, מנענע אותם על זרועותיו הנאמנות, מספר להם את מעשיותיו היפות ביותר ומבטיח להם את מכמני-הזהב שלו היקרים ביותר, ואפשר — גם את מטמון-הניבְּלוֹנְגִים, שְׁשָׁקַע בימים קדמונים. גם דמעותיה של שרה זרמו עכשיו ברכות, שהלכה וגדלה, מכאוביה הקשים ביותר נשטפו על-ידי הגלים הלוחשים,

הזוועה האפלה של הלילה נמוגה, והרי-המולדת פרשו בשלומה כאילו מסרו לה ברכת-פרידה רכה ביותר. אבל בראש-כולם בִּירַךְ אותה בלבביות ההר החביב עליה, ה"קֶדְרִיך", ובנוגה-הירח המוזר, שנשתפך עליו דומה היה, כאילו עומדת שוב על פסגתו נצרה, שזרועותיה שלוחות בחרדה, וכאילו זוחלים שוב הגמדים הזריזים מתוך רחש מבין נקיקי-סלעיו, וכאילו בא בהדרת-אבירים פרש, שהוא מזנק ועולה על ההר; ונדמה לה, לשרה היפה, כאילו היא שוב ילדה קטנה ושוב היא יושבת בחיקה של דודתה מלורך, וזו מספרת לה את הספור הנאה על האָפִיר הנועז, ששחרר את הנערה האומללה, שנגזלה על-ידי הגמדים, ועוד ספורי-אמת אחרים על בקעת-וויסְפֶר הנפלאה שם מעבר מזה, שבה הצפרים מדברות בתבונה מרובה, ועל ארץ-הדוב־שניות, שממנה באים הילדים הצייתנים, ועל בנות-מלך מכושפות, על אילנות שָׁרִים, טירות-זכוכית, גשרי-זהב, בנות-גלים צוחקות... אבל מבין כל האגדות היפות הללו, שנתעוררו לחיים מצלצלות וקורנות, שמעה שרה היפה את קול-אביה, שגידף בכעס את הדודה העלובה על שהיא מכנסת בפטפוטה שטויות הרבה כל-כך לתוך מוחה של הילדה, והנה מיד נדמה לה, שמושיבים אותה על השרפרף הקטן לפני כורסת-הקטיפה של אביה, שליטף את שעה הארוך בידו הלבנה, והתנדנד מתוך הרווחה הנה ושוב במקטורן-השבת שלו, הרחב, העשוי משי-כחול... ודאי, זו היתה שבת, משום שהמפה המצויצת בפרחים היתה פרושה על השולחן, כל הכלים בחדר הבהיקו כשהם ממורקים למשעי, שמש-הקהילה לָבֵן-הַזָּקֵן יָשָׁב לצדו של אביה, לעס צימוקים ודבר עברית, וגם אברהם הקטן נכנס ובידו ספר ענקי, וביקש בצניעות רשיון מדודו לִפְרֹשׁ לוֹ פרשה מכתבי-הקודש, כדי שדודו יווכח בעצמו, שהוא למד הרבה בשבוע שעבר וראוי הוא לתהילות ולעוגות מרובות... והנה שָׁם הנער הקטן את הספר על המסעד הֶרְחָב של הכורסה, ופירש את המעשה ביעקב ורחל, כיצד נשא יעקב את קולו ובכה כשראה לראשונה את רחל בת-דודו הקטנה, כיצד דבר עמה בלבביות על-יד הבאר, כיצד הוכרח לעבוד שבע שנים ברחל, והן עברו עליו במהירות, והוא נשא את רחל לאשה ואהב אותה תמיד... פתאום נזכרה גם שרה היפה, שאביה קרא אז בקול עליו: "כלום אינך רוצה לשאת לאשה את שרה בת-דודך?" – ואברהם ענה על זה ברצינות: "אני רוצה בכך, והיא תמתין שבע שנים". תמונות אלו עברו כמתוך דמדומים בנפשה של האשה היפה. היא ראתה, כיצד שיחקה היא ובן-דודה הקטן, שגדל עכשיו ונעשה בעלה, בסוכה כדרך-הילדים, כיצד השתעשעו בשטיחים המגוונים, בפרחים, במראות ובתפוחים המוזהבים, כיצד ליטף אותה אברהם הקטן ברוך-יתר, עד שנעֶשֶׂה לאט לאט יותר גדול ויותר זועף, ולסוף נעשה גדול מאד וזועף מאד... ולסוף היא יושבת לבדה בבית, בחדר שלה, באחד ממוצאי-השבתות, הלבנה זורחת בבהירות דרך החלון, והדלת נפתחה לרווחה, ואברהם בן-דודה

מתפרץ בסערה כשהוא לבוש בגדי-נוסע, חזור כמות, אוחו בידה, תוחב לה טבעת-זהב על אצבעה ואומר בחגיגות: "הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל". אבל עכשיו – מוסיף הוא מתוך רעד – עכשיו מוכרח אני לצאת לספרד. היי שלום, שבע שנים תמתיני לי! והוא יוצא בחפזון, ושרה היפה מספרת מתוך בכי את הכל לאביה... הלה – כולו חמה וזעם: "גנזי את שערך, כי את אשת-איש!" – והוא רוצה לרכוב אחר אברהם כדי להכריחו לתת גט-פיטורין; – אבל הלה כבר נמצא רחוק-רחוק מאד, האב חוזר בשתיקה הביתה וכשרה היפה עוזרת לו לחלוץ את מגפי-הרכיבה ואומרת לו דברים מרגיעים, שאברהם יחזור בעוד שבע שנים, מקלל האב: "שבע שנים תלכו לחזור על הפתחים!" – ומיד הוא מת.

כך חלפו המעשיות הנושנות בנפשה של שרה כמשחק-צללים נחפו; התמונות נתערבבו גם הן באופן מוזר, ומביניהן הציצו פרצופים בעלי-זקן, מוקרים ולא-מוכרים, זרים ולא-זרים, ופרחים גדולים במערכת עלים רחבים חוץ לדרך-הטבע. נדמה היה כמו-כן, כאילו הרינוס הוא שלוחש את לחגי-ההגדה של פסח ושדמויותיה מבצבצות ועולות ממנו מעוקמות בשיעור-קומה של בני-אדם, דמויות משונות ומטורפות: אברהם אבינו מנפץ בחרדה את פסלי-האלילים, שרסיסיהם חוזרים ומתלכדים במהירות; המצרי מתגונן בתוקף בפני משה הזועם; הר סיני ניצת בברקים ולוהט כולו; המלך פרעה שט ביס-סוף כשהוא אוחו בשינים שבפיו את כתרה-הזהב המְשונן; צפרדעים, שפניהן פני-אדם, שטות מאחוריו, והגלים מעלים קצף וגועשים, ויד-ענק אפלה צפה ועולה מתוכם באיום.

זה היה מגדל-העכברים של האטל, והסירה עברה עכשיו במהירות-החץ דרך שבולת-הנהר של בִּינְגֵן. שרה היפה התנערה קצת על-ידי כך מהזיותיה והציצה לצד הרי-החוף, שעל ראשיהם הבהבו האורות של הטירות ולרגליהם פשטו ערפלי-הלילה המוגהים באור-הלבנה. אבל פתאם נדמה לה, שהיא רואה את ידידיה וקרוביה כשהם עוברים במרוצה ובהבעת-פחדים לאורך הרינוס, ופניהם פני-מתים ותכריכיהם הלבנים מתנפנים... לנגד עיניה השחיר הכל, זרם של קרח השתפך לנפשה, ורק כמו מתוך נמנום שמעה עוד, שהרבי משמיע באזניה את תפילת-הלילה, מתוך חרדה ואטיות; כדרך שמתרחש הדבר על-יד חולים מסוכנים. והיא הוסיפה לגמגם כחולמת את המלים: "יפול מצדך אלף ורובה מימינך... הנה מטתו שלשלמה... איש חרבו על ירכו מפחד בלילות..."

כאן נעלמו פתאם כל האופל והזועה, שחדרו אליה, הוילון הקודר נקרע מן הרקיע,

ובמרומים הופיעה ירושלים עיר-הקודש על מגדלותיה ושעריה; בית המקדש הזהיר בתפארת-גדולה; בעזרה שלו ראתה שרה היפה את אביה בעטיפת-השבת הצהובה כשהוא צוחק בעיניו מתוך קורת-רוח; מבעד לחלונות-המקדש המעוגלים ברכו אותה בחדוה כל ידידיה וקרוביה; ובקודש-הקדשים כרע על ברכיו — דוד, המלך החסיד, באדרת-ארגמן ובכתר מבהיק, וקול-שירתו ונגינת-כנורו השתפכו בחביבות, — ושרה היפה נרדמה מתוך בת-צחוק מאושרת.

(סוף יבוא)